

EKONOMIKA OBHOSPODAŘOVÁNÍ LESNÍCH MAJETKŮ

ECONOMICS OF FOREST PROPERTIES MANAGEMENT

JOSEF LENOCH
MZLU Brno

ABSTRACT

The work deals with a methodology proposal of forest enterprise special financial analysis as well as with a new methodology of forest properties financial analysis which would determine, more exactly and objectively than any other method, the quality and expertise of forest property economic management. The forest management economics comprehends forest as the so-called forest capital of forest enterprise that can create an economic profit if connected with the so-called utility capital of forest enterprise and with human labour. The so-called forestry adjusted net profit total of forestry company is processed and used that balances the various forestry activities under the annual performance of forestry and marketing plan taking into account changes in the valuation of operating capital forestry company. The work follows possibilities of forest properties economics for securing their viability and competitiveness for sustainable development at present conditions.

Klíčová slova: les, lesní majetek, lesní podnik, ekonomika lesního podniku, management lesního podniku, finanční analýza lesního podniku, ekonomická životaschopnost, ekonomická konkurenceschopnost, trvale udržitelný rozvoj

Key words: forest, forest property, forest enterprise, forest enterprise economics, forest enterprise management, financial analysis of forest enterprise, economic viability, economic competitiveness, sustainable development

ÚVOD

Les je přirozenou součástí naší kulturní krajiny, je pro nás zdrojem dřevní suroviny a zajišťuje mnoho dalších funkcí, které úzce souvisí s vývojem a fungováním přírodních ekosystémů. Význam lesa pro lidskou společnost spočívá v poskytování obnovitelných přírodních zdrojů a vytváření základního životního prostoru. Les je přírodním bohatstvím společnosti, ale současně také majetkem, který má konkrétního vlastníka. Zájmy společnosti mohou být v porovnání se zájmy vlastníka v celé škále: od shodných, přes odlišné až k protichůdným. Dá se obecně uvést, že zájmy společnosti kladou důraz zejména na ekologickou stránku a celospolečenské funkce. Oproti tomu zájmem vlastníka bývá zcela pochopitelně i ekonomické hledisko, neboť je přirozené, že vlastnictví majetku existuje za účelem dosahování zisku.

Zajištění trvale udržitelného rozvoje lesního hospodářství předpokládá zajištění také dlouhodobé ekonomické soběstačnosti a konkurenceschopnosti lesních majetků. To si zase vyžaduje ekonomický přístup k vlastnictví a obhospodařování lesa od jejich majitelů. Žijeme už dvacet let v tržní demokracii, kde většina podnikatelských aktivit člověka je dána tržním přístupem k vlastnictví a obhospodařování majetku tj. i lesních majetků. Tento základní atribut činnosti člověka je třeba respektovat i v lesnictví.

Základní prioritou vývoje lesního hospodářství České republiky je trvale udržitelný rozvoj lesa a lesního hospodářství. Trvale udržitelný rozvoj je podle Deklarace vídeňského summitu pro život lesů, vídeňské rezoluce (Ministerská konference o ochraně evropských lesů MCPFE, Vídeň, 27. - 29. 4. 2003) postaven na třech pilířích, které představují: skupinu ekonomických funkcí lesa, skupinu ekologických funkcí lesa a skupinu sociálních funkcí lesa. Strategie-

kým cílem skupiny ekonomických funkcí lesa je dlouhodobé zlepšování ekonomické životaschopnosti a konkurenceschopnosti lesního hospodářství.

Základní požadavky na zajištění ekologických a sociálních funkcí lesa vlastníky lesa, lesnímu správci a osobě provádějící lesnické činnosti ukládá platná legislativa České republiky, která tímto vytváří základní rámec pro zajištění trvale udržitelného rozvoje lesa a lesního hospodářství v oblasti ekologických a sociálních funkcí lesa. Jejich základní zajišťování je tedy dáno legislativně a každý, kdo by tato pravidla nerespektoval, porušuje legislativní předpisy. Zajištění základních ekonomických funkcí lesa není legislativně zaručeno a ekonomická stránka obhospodařování lesa je tedy plně v kompetenci vlastníka lesního majetku. Na základě tohoto konstatování lze vytvořit přístup, kdy ekonomicky svobodné nakládání s lesním majetkem při dodržování všech platných legislativních předpisů vytváří podmínky pro zajištění trvale udržitelného rozvoje lesa a lesního hospodářství a to v oblasti ekonomické, ekologické i sociální. To tedy znamená, že vlastníky lesa, lesní správce a osoba provádějící lesnické činnosti jsou povinni se řídit platnou legislativou, čímž povinně zajišťují základní rámec ekologických a sociálních funkcí lesa. Veškeré další lesnické činnosti a rozhodování při obhospodařování lesa, které nejsou legislativně omezeny, jsou zcela v jejich svobodném rozhodování, na základě kterého se dosahuje při obhospodařování lesních majetků podnikatelsky zasloužených ekonomických výsledků.

MATERIÁL A METODIKA

Na tento dosavadní tradiční přístup je dnes možno navázat a posunout tuto problematiku dále. Použití tohoto nového přístupu je možné pouze u lesních majetků, které svojí výměrou lesů a složením věkových stupňů splňují tzv. zásadu těžební vyrovnanosti a nepřetržitosti. Ta představuje možnost přibližně vyrovnaného každoročního objemu těžby dřeva. Místo nákladů a výnosů každé jednotlivé porostní skupiny lesa se tak bude posuzovat ekonomika lesního majetku jako celku, a to při vyrovnaných a nepřetržitých lesnických činnostech na jeden rok.

Skutečnost, že tento nový přístup nepracuje s dobou obmýtní a není vázán na systém věkových stupňů, umožňuje jeho použití u mnoha různých podob lesa, a to jak lesa holosečného, výběrného, tak i podrostopního. Proto tento nový přístup může najít uplatnění i u lesních majetků, které používají přírodě bližší způsoby obhospodařování lesa, např. les bohatých struktur, výběrný hospodářský způsob, apod.

Les, tj. lesní půda s porostem lesních dřevin, je na trhu sice omezeně, ale přesto směřitelnou komoditou, která má svoji úřední cenu (cenu zjištěnou podle předpisu) a tržní cenu (cenu obvyklou). Vyjádření ekonomického potenciálu lesního majetku prostřednictvím jeho ocenění je svým způsobem poměrně přesné. Tato cena odráží produkční možnosti lesa, okolní trh, místní ekonomické podmínky a aktuální i předpokládanou cenu peněz. K obhospodařování lesa je zapotřebí další majetek, kapitál, který má také určitou cenu na trhu a dá se přesně finančně vyjádřit. Pokud budeme v ukazatelích navrhované metodiky používat v co nejvyšší míře pouze ekonomické parametry vč. jejich kombinací a vyhneme se na nezbytně nutné minimum technickým, typologickým a jiným lesnickým jednotkám, tak lze dojít k používání mnohem objektivnějších metod hodnocení ekonomiky lesního majetku a kvality práce jejího managementu. Pokud budeme vztahovat jednotlivé finanční ukazatele k ocenění lesa a dalšího kapitálu, pak můžeme dosáhnout mnohem objektivnějších výsledků hodnocení ekonomického obhospodařování lesa než dosavadní vztahování finančních ukazatelů na ha lesa či na m³ těžby dřeva.

Speciální finanční analýza lesních podniků představuje soubor metod, které nejsou všeobecně používány v běžné finanční analýze a které jsou zde speciálně zpracovány pro lesní podniky. Pro účely této nové metodiky speciální finanční analýzy lesních podniků je zavedena substituce:

A) Rozdílné výrobní podmínky, rozdílné přírodní a porostní charakteristiky lesního majetku vyjádříme jeho úřední či tržní cenou. Stanovení úřední či tržní ceny lesního majetku je záležitostí speciálního vědního oboru, a tím je oceňování lesa. Základním kamenem speciální finanční analýzy lesních podniků je reálný a logický předpoklad, že ocenění lesního kapitálu lesního podniku a obslužného kapitálu lesního podniku (tyto pojmy vysvětleny v následujícím odstavci) vytváří finanční ukazatele, které objektivněji než jednotky objemu těžby dřeva či výměry lesa vyjadřují ekonomický potenciál lesního majetku a mnohem přesněji než jiné ekonomické ukazatele vystihují odlišnost výrobních podmínek, přírodních a porostních poměrů. Navíc na rozdíl od technických, fytoecologických, typologických, apod. ukazatelů jsou tyto ukazatele ocenění vyjádřeny v Kč a jsou tudíž dobře použitelné v podílových finančních ukazatelích.

B) V rámci vlastnictví lesa a jeho obhospodařování veškerý majetek tohoto subjektu, tj. lesního podniku pojmenovaný zde jako tzv. celkový kapitál lesního podniku (CKLP), rozdělíme na dvě skupiny:

- 1) Lesní kapitál lesního podniku (LKLP) – který představuje les tj. lesní půdu, lesní porost a vše ostatní, co je přímo a neoddělitelně spojeno s lesem a co se zpravidla k jiným účelům než obhospodařování konkrétního lesního majetku nedá použít (lesní dopravní síť, drobné lesní stavby, apod.).
- 2) Obslužný kapitál lesního podniku (OKLP) – tj. ostatní majetek, který není lesním kapitálem lesního podniku a má povahu majetku potřebného k obhospodařování lesa. Tento majetek je shodný s majetkem subjektu, který les nevlastní, ale jen zajišťuje jeho obhospodařování.

Pro účely tohoto příspěvku se bude ve spojení s finanční analýzou používat pojem lesní podnik, který lépe vystihuje vlastnictví lesního i obslužného kapitálu lesního podniku. Lesní podnik je pojem mnohem přesněji definovatelný a použitelný než obecně používaný pojem lesní majetek. Lesní majetek je v této práci používán ve spojení zejména s vlastnictvím pouze lesního kapitálu lesního podniku, tj. lesa.

Formy lesního podniku

- Lesní podnik, který vlastní pouze lesní kapitál, tj. vlastní pouze les. Obhospodařování lesa provádí jiný subjekt, který má tento les např. pronajatý nebo na základě jiného typu vztahu.
- Lesní podnik, který vlastní jak lesní kapitál, tak i obslužný kapitál. Jedná se o případ, kdy např. obec les vlastní a současně jej sama obhospodařuje.
- Lesní podnik, který vlastní pouze obslužný kapitál. Jedná se o případ, kdy tento subjekt les nevlastní, ale pouze obhospodařuje les, který má např. pronajatý od vlastníka lesa.

Mohou existovat i další podoby lesního podniku, které je však třeba pro použití metodiky speciální finanční analýzy lesních podniků příslušným způsobem upravit.

Lesní kapitál lesního podniku lze vyjádřit buď cenou úřední (cenou zjištěnou podle předpisu) nebo cenou tržní (cenou obvyklou). Obslužný kapitál lesního podniku lze vyjádřit buď účetní hodnotou nebo cenou tržní (cenou obvyklou) (SEBERA 2004).

Majitel lesa má tedy majetek ve formě kapitálu, který by mohl a může případně na trhu směnít za peníze a ty potom investovat v jiné oblasti podnikatelských aktivit. Předpokládá se, že jeho motivací je dosáhnout co nejvyšší rentability tohoto kapitálu jako základního důvodu vlastnictví majetku a jako základní cíl ekonomických aktivit. Pokud má být lesnictví svobodným a podnikatelsky zdravým, ekonomicky dlouhodobě životaschopným a konkurenceschopným sektorem s respektováním vlastnických práv majitelů lesa, pak je nezbytné vlastníkům lesních majetků tento přístup respektovat.

Společnost prostřednictvím svých politických a státních orgánů vytváří legislativní prostředí pro lidské aktivity v oblasti podnikání a prosazování ekonomických zájmů. V lesním hospodářství to jsou legislativní předpisy pro vlastníka lesa a lesního správce, kteří jsou povinni je dodržovat. V modelu obhospodařování lesního lesa majitel lesa (majitel lesního podniku) vlastní lesní kapitál a obslužný kapitál, k oběma jej váže vlastnický vztah. Od lesního kapitálu očekává vlastník lesa zdroj příjmů prostřednictvím využívání komerčních funkcí lesa a od obslužného kapitálu očekává co nejvyšší rentabilitu tohoto kapitálu. Lesní kapitál poskytuje navíc společnosti celospolečenské funkce, jejichž fungování je dáno legislativně přes povinnosti vlastníka a správce lesa. Lesní správce má

k lesnímu kapitálu a obslužnému kapitálu pouze správcovský vztah, tj. nakládá s cizím majetkem za účelem snahy realizování cílů vlastníka lesa. Vztah mezi správcem lesa a vlastníkem lesního a obslužného kapitálu je dán nejčastěji pracovní či nájemní smlouvou.

VÝSLEDKY

Ve výrobním procesu na sebe vzájemně působí tři základní faktory - práce, kapitál a půda, přičemž každý faktor je samostatným zdrojem hodnoty. Teorii výrobních činitelů používá i neoklasická škola (HINDLS, HOLMAN, HRONOVÁ 2004). Základní myšlenkou speciální finanční analýzy lesních podniků je hodnocení ekonomického obhospodařování lesního majetku podle toho, jak lesní podnik zhodnocuje tyto tři základní faktory.

Výsledky navržené metodiky speciální finanční analýzy lesních podniků lze prezentovat v podobě těchto nových ukazatelů.

a) Speciální finanční analýza u lesních podniků na principu rentability kapitálu

Speciální finanční analýza na principu rentability kapitálu hodnotí ekonomiku obhospodařování lesních majetků podle zhodnocení kapitálu a půdy jakožto dvou ze tří základních faktorů výrobního procesu. Les, tj. lesní půda s porostem a majetek potřebný k obhospodařování lesa jsou zde brány jako určitý kapitál (lesní a obslužný kapitál lesního podniku), který je možno zhodnocovat a který je zdrojem hodnoty. Podle míry vytváření této hodnoty je posuzováno, jak kvalitně je lesní majetek (lesní podnik) ekonomicky obhospodařován.

Pro potřeby metodiky speciální finanční analýzy lesních podniků je zaveden tzv. lesnický upravený výsledek hospodaření celkem lesního podniku (LUVHCLP), kde:

$$LUVHCLP = (VHC + OF I. + OF II.)$$

Zde je:

VHC – výsledek hospodaření celkem lesního podniku před zdaněním dle účetní závěrky,

OF I. – opravný faktor římská jedna, který představuje virtuální roční úpravu výsledku hospodaření celkem před zdaněním lesního podniku podle rovnoměrného plnění jednotlivých lesnických činností a rovnoměrného plnění závazných ustanovení lesního hospodářského plánu. Opravný faktor I. navzájem vyrovnává náklady a výnosy alespoň základních lesnických činností tak, aby odpovídaly dlouhodobě vyrovnanému obhospodařování lesa. Tímto opravný faktor I. kompenzuje účetně nevyjádřené budoucí náklady a výnosy základních lesnických činností, které lesnický podnik navazuje na činnosti běžného roku, ale účetně budou započítány až v budoucích letech. Opravný faktor I. také kompenzuje náklady a výnosy běžného roku, které se vztahují k lesnickým činnostem provedeným v předchozích letech. Např. po těžbě následuje obnova lesa, účetně může jeden rok proběhnout těžba a jiný rok obnova lesa, tj. v oddělených účetních obdobích, ale lesnický podnik je jeden na sebe navazující celek. Virtuálním vyrovnáním celkové roční plochy těžby a obnovy se přiblížíme tzv. vyrovnaným nákladům odpovídajícím vyrovnaným výnosům jakoby při ideálně dlouhodobě vyrovnaném a nepřetržitě obhospodařování lesa.

OF II. – opravný faktor římská dvě, který představuje virtuální meziroční úpravu výsledku hospodaření celkem před zdaněním lesního podniku podle změny ocenění obslužného kapitálu lesního podniku.

$$OF II. = OOKLP_{AO} - TCOKLP_{PO}$$

Zde je:

$OOKLP_{AO}$ – ocenění obslužného kapitálu lesního podniku na konci aktuálního účetního období,

$TCOKLP_{PO}$ – ocenění obslužného kapitálu lesního podniku na konci předchozího účetního období.

Dále podrobněji k opravnému faktoru římská jedna.

$$OF I. = OF A + OF B + OF C + OF D + OF E$$

Opravný faktor římská jedna (OF I.) představuje pět lesnických významných faktorů, které běžně velmi zkrusují ekonomickou stránku obhospodařování lesních majetků a které je možno matematicky vyjádřit. Tyto faktory jsou vybrány na základě osobních zkušeností a odborných úsudků. Opravný faktor římská jedna (OF I.) je dán součtem opravného faktoru A (OF A), opravného faktoru B (OF B), opravného faktoru C (OF C), opravného faktoru D (OF D) a opravného faktoru E (OF E), kde:

- Opravný faktor A představuje opravný faktor přírůstku holin těžbou a úbytku holin obnovou. Spočítá se tak, že se od plochy ročního přírůstku holin (ha) odečte plocha úbytku holin obnovou (ha) a výsledná plocha se vynásobí průměrným ročním rozdílem výnosů a nákladů na ha obnovy lesa v Kč/ha.

$$OF A = (\text{plocha ročního přírůstku holin těžbou} - \text{plocha úbytku holin obnovou}) * \text{Průměrný roční rozdíl výnosů a nákladů na ha obnovy lesa}$$

- Opravný faktor B představuje faktor péče o lesní kultury. Zde průměrný roční rozdíl výnosů a nákladů na péči o lesní kultury se vydělí plochou, kde je v tom roce péče o lesní kultury skutečně provedena. Průměrný roční rozdíl výnosů a nákladů na péči o lesní kultury se vydělí plochou, na které bude z obnovy v tomto roce v budoucnosti péče o lesní kultury prováděna. Tyto dvě hodnoty se od sebe odečtou a vynásobí plochou, na které bude z letošní obnovy v budoucnosti prováděna péče o lesní kultury. Předpokládá se, že počet opakování zásahů na jedné ploše v rámci péče o lesní kultury je každoročně stejný.

$$OF B = PO_r * n \left(\frac{RVNr}{\sum_{i=1}^n PO_r - i} - \frac{RVNr}{PO_r * n} \right)$$

Zde je:

RVN_r – rozdíl ročních výnosů a nákladů na péči o lesní kultury v příslušném roce r

PO_r – plocha úbytku holin obnovou v roce r

PO_{r-i} – plocha úbytku holin obnovou v roce $r - i$

r – příslušný rok, ve kterém provádíme finanční analýzu

n – průměrná doba v letech péče o lesní kultury, kde probíhá obnova

Další úpravou tohoto vzorce dostaneme výraz:

$$OFB = \frac{PO_r * n * RVN_r}{\sum_{i=1}^n PO_r - i} - RVN_r$$

Další úpravou tohoto vzorce dostaneme konečný výraz:

$$OFB = RVN_r \left(\frac{PO_r * n}{\sum_{i=1}^n PO_r - i} - 1 \right)$$

- Opravný faktor C představuje faktor plnění naléhavých prořezávek. Použije se pouze v případě, kdy rozdíl skutečného ročního a průměrného ročního minimálního plánovaného rozsahu naléhavých prořezávek je záporný, tj. pokud skutečný roční rozsah prořezávek je nižší než jedna desetina rozsahu naléhavých prořezávek podle lesního hospodářského plánu. Pokud je skutečný roční rozsah prořezávek vyšší než jedna desetina rozsahu naléhavých prořezávek podle lesního hospodářského plánu, pak je to svobodné rozhodnutí lesního správce. Předpokládá se, že nejprve se realizují naléhavé prořezávky. Opravný faktor C se počítá tak, že absolutní hodnota rozdílu skutečného ročního a průměrného ročního minimálního plánovaného rozsahu naléhavých prořezávek se vynásobí průměrným ročním rozdílem výnosů a nákladů na ha prořezávek.

$OF C = |\text{skutečný roční rozsah naléhavých prořezávek} - \text{průměrný roční minimální plánovaný rozsah naléhavých prořezávek}| * \text{průměrný roční rozdíl výnosů a nákladů na ha prořezávek}$

- Opravný faktor D představuje opravný faktor plnění naléhavých probírek do 40 let věku. Použije se pouze v případě, kdy rozdíl skutečného ročního a průměrného ročního minimálního plánovaného rozsahu naléhavých probírek do 40 let věku je záporný, tj. pokud skutečný roční rozsah naléhavých probírek do 40 let věku je nižší než jedna desetina rozsahu naléhavých probírek do 40 let věku podle lesního hospodářského plánu. Pokud je skutečný roční rozsah probírek do 40 let věku vyšší než jedna desetina rozsahu naléhavých probírek do 40 let věku podle lesní-

ho hospodářského plánu, pak je to svobodné rozhodnutí lesního správce. Předpokládá se, že nejprve se realizují naléhavé probírky do 40 let věku. Opravný faktor D se počítá tak, že absolutní hodnota rozdílu skutečného ročního a průměrného ročního minimálního plánovaného rozsahu naléhavých probírek do 40 let věku se vynásobí průměrným ročním rozdílem výnosů a nákladů na ha probírek do 40 let věku.

$OF D = |\text{skutečný roční rozsah naléhavých probírek do 40 let věku} - \text{průměrný roční minimální plánovaný rozsah naléhavých probírek do 40 let věku}| * \text{průměrný roční rozdíl výnosů a nákladů na ha probírek do 40 let věku}$

- Opravný faktor E představuje opravný faktor kompenzace ekonomické újmy. Kompenzace ekonomické újmy se do výpočtu lesnický upraveného výsledku hospodaření celkem lesního podniku započítá pouze v případě, že nebyla lesnímu podniku finančně uhrazena. Kompenzace ekonomické újmy vychází z omezení vlastníka při obhospodařování lesa, kdy v rámci uplatňování strategie managementu na územích se zvláštním statutem ochrany lze důvodně očekávat nejen předpokládané pozitivní dopady na posílení mimoprodukčních funkcí dotčených lesních ekosystémů, ale rovněž i negativní dopady (ekonomické újmy) na hospodaření konkrétních vlastníků, nájemců a správců lesních majetků v důsledku požadavků na intenzifikaci mimoprodukčních funkcí lesa. Podrobněji o kompenzaci ekonomické újmy viz ŠIŠÁK (2005).

Pokud je lesnický upravený výsledek hospodaření celkem lesního podniku kladný, pak jej nazveme lesnický upravený zisk lesního podniku (LUZLP), pokud je záporný, pak jej nazveme lesnický upravená ztráta lesního podniku.

Lesnický upravený výsledek hospodaření celkem lesního podniku se snaží virtuálně eliminovat některé nedostatky tradičního posuzování ekonomiky lesního majetku:

- Nerovnoměrné plnění jednotlivých lesnických činností, zejména rozdíl přírůstku holin těžbou a jejich úbytku obnovou v rámci jednoho roku a dále zejména rozdíl rozdílu výnosů a nákladů na péči o lesní kultury, které proběhly v daném roce, a rozdílu výnosů a nákladů na péči o lesní kultury, na které se založilo obnovou v tomto roce a uskutečnil se v následujících letech.
- Nerovnoměrné roční plnění závazných ustanovení lesního hospodářského plánu, konkrétně minimálního rozsahu naléhavých prořezávek a naléhavých probírek do 40 let věku.
- Kompenzace ekonomické újmy kompenzují zájem společnosti na celospolečenských funkcích. Tyto újmy nejsou zatím vždy kompenzovány formou dotací či příspěvků a přitom mohou konkrétního vlastníka lesního podniku negativně ekonomicky ovlivňovat při legislativně daných omezeních obhospodařování lesa.
- Změnou ocenění obslužného kapitálu lesního podniku se snaží eliminovat změnu výsledku hospodaření celkem lesního podniku způsobenou snížením či zvýšením čisté hodnoty obslužného kapitálu lesního podniku.

a1) Speciální finanční analýza u lesních podniků bez obslužného kapitálu

U lesních podniků (lesních majetků), které neprovádí práce při obhospodařování lesa ve vlastní režii, ani nezaměstnávají technicko-hospodářské pracovníky a jejich velikost obslužného kapitálu je tedy nulová či zanedbatelná, je zapotřebí se zaměřit na zjišťování ukazatelů vztahujících se k lesnímu kapitálu, např. rentabilita lesního kapitálu, tj. finančních ukazatelů vztahovaných k ocenění vlastního lesa.

Pokud lesní podnik les pronajímá k obhospodařování, pak:

- Rentabilita lesního kapitálu lesního podniku s pouze lesním kapitálem lesního podniku = $\text{Roční nájemné v Kč} / \text{Ocenění lesního kapitálu lesního podniku}$

a2) Speciální finanční analýza u lesních podniků s lesním kapitálem a s obslužným kapitálem

► Ukazatele vztažené k lesnímu kapitálu lesního podniku

Pokud jeden subjekt vlastní lesní kapitál lesního podniku i obslužný kapitál, tak se neplatí nájem, a pak je nemožné přesně zjistit, jaká je rentabilita pouze lesního kapitálu a jaká je rentabilita pouze obslužného kapitálu. Protože nelze u takového lesního podniku zjistit, jaká část zisku je z titulu vlastnictví lesního kapitálu lesního podniku a jaká část zisku je z titulu vlastnictví obslužného kapitálu, nelze v tomto případě určit ani zvlášť rentabilitu lesního kapitálu a zvlášť rentabilitu obslužného kapitálu.

Pro účely této speciální finanční analýzy lesního podniku lze pak celý zisk vztáhnout pouze k lesnímu kapitálu lesního podniku, a takto počítat tzv. nepravou rentabilitu lesního kapitálu lesního podniku. Tento ukazatel lze porovnávat pouze u lesních podniků v rámci oborových průměrů lesního hospodářství. Zde:

- Nepravá rentabilita lesního kapitálu lesního podniku = $\text{Lesnický upravený výsledek hospodaření celkem lesního podniku} / \text{Ocenění lesního kapitálu lesního podniku}$

Dalším ukazatelem pro účely této speciální finanční analýzy lesního podniku může být tzv. koeficient čistoty lesního kapitálu lesního podniku, kde:

- Koeficient čistoty lesního kapitálu lesního podniku = $(\text{Ocenění lesního kapitálu lesního podniku} - \text{Ocenění obslužného kapitálu lesního podniku}) / \text{Ocenění lesního kapitálu lesního podniku}$

Předpokládá se, že lesní kapitál lesního podniku je vyšší než obslužný kapitál lesního podniku. Pokud by to nebylo splněno, vzoreček se nepoužije.

Koeficient čistoty lesního kapitálu lesního podniku vychází z poznání, že základem je lesní kapitál lesního podniku, ke kterému musíme přidat obslužný kapitál lesního podniku, a teprve potom nám lesní kapitál lesního podniku může vytvářet zisk. Jako kdyby si majitel lesa od věřitele půjčil finanční prostředky na pořízení obslužného kapitálu, lesem ručil a pořízení obslužného kapitálu na dluh mu snížilo cenu lesního kapitálu (lesa) o výši obslužného kapitálu.

Na základě koeficientu čistoty lesního kapitálu lesního podniku je možno pro účely této speciální finanční analýzy lesního podniku zjistit tzv. rentabilitu čistého lesního kapitálu lesního podniku. Tento ukazatel lze porovnávat pouze u lesních podniků v rámci oborových průměrů lesního hospodářství. Zde:

- Rentabilita čistého lesního kapitálu lesního podniku = $\text{Lesnický upravený výsledek hospodaření celkem lesního podniku} / (\text{Ocenění lesního kapitálu lesního podniku} - \text{Ocenění obslužného kapitálu lesního podniku})$

Předpokládá se, že lesní kapitál lesního podniku je vyšší než obslužný kapitál lesního podniku. Pokud by to nebylo splněno, vzoreček se nepoužije.

► Ukazatele vztažené k obslužnému kapitálu lesního podniku

Problémem je zjistit, jaká je rentabilita pouze lesního kapitálu lesního podniku a jaká je rentabilita pouze obslužného kapitálu lesního podniku, pokud jeden subjekt vlastní lesní kapitál i obslužný

kapitál. Protože nelze zjistit, jaká část zisku je z titulu vlastnictví lesního kapitálu a jaká část zisku je z titulu vlastnictví obslužného kapitálu, nelze v tomto případě určit ani zvlášť rentabilitu lesního kapitálu lesního podniku a zvlášť rentabilitu obslužného kapitálu.

Pro účely této speciální finanční analýzy lesního podniku pak lze celý zisk vztáhnout pouze k obslužnému kapitálu a takto počítat tzv. nepravou rentabilitu obslužného kapitálu. Tento ukazatel lze porovnávat pouze u lesních podniků v rámci oborových průměrů lesního hospodářství. Zde:

- Nepravá rentabilita obslužného kapitálu lesního podniku = $\text{Lesnický upravený výsledek hospodaření celkem lesního podniku} / \text{Ocenění obslužného kapitálu lesního podniku}$

Na základě výše uvedených vztahů pak lze definovat tzv. kapitálový koeficient lesního podniku. Tento ukazatel lze porovnávat pouze u lesních podniků v rámci oborových průměrů lesního hospodářství. Zde:

- Koeficient kapitálu lesního podniku = $\text{Ocenění lesního kapitálu lesního podniku} / \text{Ocenění obslužného kapitálu lesního podniku} = \text{Nepravá rentabilita obslužného kapitálu lesního podniku} / \text{Nepravá rentabilita lesního kapitálu lesního podniku}$

► Ukazatele vztažené k celkovému kapitálu lesního podniku

Celkový kapitál lesního podniku lze jednoduše zjistit součtem lesního kapitálu lesního podniku a obslužného kapitálu lesního podniku. Jeho rentabilita se pak vypočítá:

- Rentabilita celkového kapitálu lesního podniku = $\text{Lesnický upravený výsledek hospodaření celkem lesního podniku} / \text{Ocenění celkového kapitálu lesního podniku}$

a3) Speciální finanční analýza u lesních podniků pouze s obslužným kapitálem

Lesní podniky, které mají pouze obslužný kapitál, tak les samy nevlastní a pouze jej obhospodařují např. na základě nájemní smlouvy.

► Ukazatele vztažené k obslužnému kapitálu lesního majetku

Pro účely této speciální finanční analýzy lesního podniku lze výsledek hospodaření celkem lesního podniku vztáhnout pouze k obslužnému kapitálu lesního podniku, který zde představuje celkový kapitál toho subjektu. Tento ukazatel lze porovnávat u lesních podniků v rámci oborových průměrů lesního hospodářství. Zde:

- Rentabilita obslužného kapitálu lesního podniku s pouze obslužným kapitálem lesního podniku = $\text{Lesnický upravený výsledek hospodaření celkem lesního podniku} / \text{Ocenění obslužného kapitálu lesního podniku, tj. ocenění obslužného subjektu}$

► Ukazatele vztažené k celkovému kapitálu lesního podniku

Celkový kapitál lesního podniku lze jednoduše zjistit součtem lesního kapitálu a obslužného kapitálu. Jeho rentabilita se pak vypočítá:

- Rentabilita celkového kapitálu lesního podniku = $(\text{Lesnický upravený výsledek hospodaření celkem lesního podniku} + \text{Nájemné}) / \text{Ocenění celkového kapitálu lesního podniku}$

b) Speciální finanční analýza lesních podniků na principu efektu lidské práce

Speciální finanční analýza na principu efektu lidské práce hodnotí ekonomiku obhospodařování lesních majetků podle zhodnocení lidské práce jakožto jednoho ze tří základních faktorů výrobního procesu. Lidskou práci lze ekonomicky zhodnocovat a považovat

ji za zdroj hodnoty. Podle míry vytváření této hodnoty je posuzováno, jak kvalitně je lesní majetek ekonomicky obhospodařován. Lesní podniky jsou dnes tržním okolím tlačeny ke snižování produktivity práce. Tento přístup je jedním z hlavních oblastí, kde lze nacházet rezervy a zvyšovat možnosti lepší ekonomické životaschopnosti a konkurenceschopnosti lesních podniků.

b1) Speciální finanční analýza lesních podniků bez vlastních zaměstnanců

U lesních podniků, které neprovádí práce při obhospodařování lesa ve vlastní režii a ani nezaměstnávají technicko-hospodářské pracovníky a jejich počet zaměstnanců, a tím i objem vlastní práce je nulový, nelze stanovit efekt lidské práce lesních podniků.

b2) Speciální finanční analýza lesních podniků s vlastními zaměstnanci

U lesních podniků, které zaměstnávají technicko-hospodářské pracovníky a provádí alespoň část prací při obhospodařování lesa ve vlastní režii a mají tedy vlastní obslužný kapitál lesního podniku lze zjišťovat tzv. efekt lidské práce lesního podniku.

- Efekt lidské práce zaměstnanců lesního podniku = Lesnický upravený výsledek hospodaření celkem lesního podniku / Přepočtený počet zaměstnanců lesního podniku

Efekt lidské práce zaměstnanců lesního podniku (ELPZLP) vychází jako roční zisk na jednoho zaměstnance lesního podniku. Počet úvazků je přepočten jako počet celých zaměstnaneckých úvazků na celý rok.

c) Speciální finanční analýza lesních podniků kombinující rentabilitu kapitálu lesního podniku a efekt lidské práce lesního podniku

Kombinací ukazatelů speciální finanční analýzy lesních podniků založených na principu rentability kapitálu (zhodnocení kapitálu a půdy) a principu efektu lidské práce (zhodnocení práce) lze vytvořit ukazatele, které objektivně vypovídají o kvalitě ekonomického obhospodařování lesních majetků.

Speciální finanční analýza kombinuje rentabilitu kapitálu lesního podniku a efekt lidské práce lesního podniku a hodnotí ekonomiku obhospodařování lesních majetků podle zhodnocení kapitálu, půdy a práce jakožto všech tří základních faktorů výrobního procesu. Kapitál, půdu a práci lze ekonomicky zhodnocovat a považovat je společně za zdroj hodnoty. Podle míry vytváření této hodnoty je objektivně posuzováno, jak kvalitně je lesní majetek ekonomicky obhospodařován.

Cena lesního kapitálu lesního podniku je stanovena podle reálné dosažitelnosti běžné míry obecného finančního zhodnocení lesa. Účetní hodnota či tržní cena obslužného kapitálu lesního podniku je libovolně přizpůsobitelná každému lesnímu kapitálu, protože její výše je dána rozhodnutím managementu lesního podniku. Objem lidské práce investované do obhospodařování lesního majetku je od určité minimální hodnoty (dané legislativou podle povinnosti vlastníka či správce lesa) dán také rozhodnutím managementu lesního podniku. Na základě těchto zjištění lze tvrdit, že management každého lesního podniku může přizpůsobovat velikost svého obslužného kapitálu a objem práce investované do lesa konkrétním přírodním a porostním podmínkám lesa, odlišnostem podmínek lesní výroby, tj. velikosti lesního kapitálu lesního podniku tak, aby mohl dosáhnout ideálního ekonomického obhospodařování lesního majetku.

c1) Speciální finanční analýza lesních podniků bez obslužného kapitálu a bez vlastních zaměstnanců

U lesních podniků, které neprovádí práce při obhospodařování lesa ve vlastní režii, ani nezaměstnávají technicko-hospodářské pracovníky a jejich velikost obslužného kapitálu lesního podniku je tedy nulová či zanedbatelná, nelze použít ukazatele finanční analýzy kombinující rentabilitu kapitálu lesního podniku a efekt lidské práce zaměstnanců lesního podniku.

c2) Speciální finanční analýza lesních podniků s lesním kapitálem, s obslužným kapitálem a s vlastními zaměstnanci

U lesních podniků, které vlastní les a zaměstnávají technicko-hospodářské pracovníky a provádí alespoň část prací při obhospodařování lesa ve vlastní režii a mají tedy obslužný kapitál významné účetní hodnoty či tržní ceny, je možné použití ukazatelů finanční analýzy kombinující rentabilitu celkového kapitálu lesního podniku a efekt lidské práce zaměstnanců lesního podniku.

- Koefficient ekonomického efektu hospodaření lesního podniku = $((A * (\text{Rentabilita celkového kapitálu lesního podniku} / \text{Oborový průměr rentability celkového kapitálu lesního podniku v LH ČR})) + (B * (\text{Efekt lidské práce zaměstnanců lesního podniku} / \text{Oborový průměr efektu lidské práce zaměstnanců lesního podniku v LH ČR})))$

Zde hodnoty A a B představují koeficienty, jejichž součet je roven jedné a které nastavují vzájemnou důležitost (významnost) mezi rentabilitou celkového kapitálu lesního podniku a efektem lidské práce zaměstnanců lesního podniku.

Podmínkou výpočtu je skutečnost, aby oborový průměr rentability celkového kapitálu lesního podniku v LH ČR i oborový průměr efektu lidské práce zaměstnanců lesního podniku v LH ČR nebyl roven nule a dosahoval kladné hodnoty. Tato skutečnost se u podnikatelských aktivit na volném trhu předpokládá jako přirozená.

Koefficient ekonomického efektu hospodaření lesního podniku představuje hodnotu, která vypovídá, jak ekonomicky efektivně se v konkrétním lesním podniku zhodnocuje celkový kapitál a jak efektivně se využívá lidská práce zaměstnanců. Hodnota jedna znamená průměrnou hodnotu koeficientu ekonomického efektu hospodaření lesního podniku v lesním hospodářství České republiky. Čím je tato hodnota menší, tím se ekonomicky hospodaří méně efektivně, a čím je tato hodnota vyšší, tím se hospodaří efektivněji.

Pokud lesní podnik má vlastní obslužný kapitál a vykonává pouze částečně práce vlastními zaměstnanci, tak zpravidla využívá toho, že někteří vlastní zaměstnanci by byli dražší než práce dodané jiným subjektem. Tato metodika dokáže tento efekt také zpracovat.

c3) Speciální finanční analýza lesních podniků pouze s obslužným kapitálem a s vlastními zaměstnanci

U lesních podniků, které nevlastní les a které zaměstnávají technicko-hospodářské pracovníky a provádí alespoň část prací při obhospodařování lesa ve vlastní režii a mají tedy obslužný kapitál významné účetní hodnoty či tržní ceny, je možné použití ukazatelů finanční analýzy kombinující rentabilitu obslužného kapitálu a efekt lidské práce zaměstnanců.

- Koefficient ekonomického efektu hospodaření lesního podniku pouze s obslužným kapitálem lesního podniku = $((A * (\text{Rentabilita obslužného kapitálu lesního podniku} / \text{Oborový průměr rentability obslužného kapitálu lesního podniku v LH ČR})) + (B * (\text{Efekt lidské práce zaměstnanců lesního podniku} / \text{Oborový průměr efektu lidské práce zaměstnanců lesního podniku v LH ČR})))$

Zde platí stejný komentář k tomuto vzorci jako v kapitole c2), jen místo rentability celkového kapitálu lesního podniku je třeba použít rentabilitu obslužného kapitálu lesního podniku.

NÁVRH AUTOMATIZACE VÝPOČTŮ SPECIÁLNÍ FINANČNÍ ANALÝZY LESNÍCH PODNIKŮ

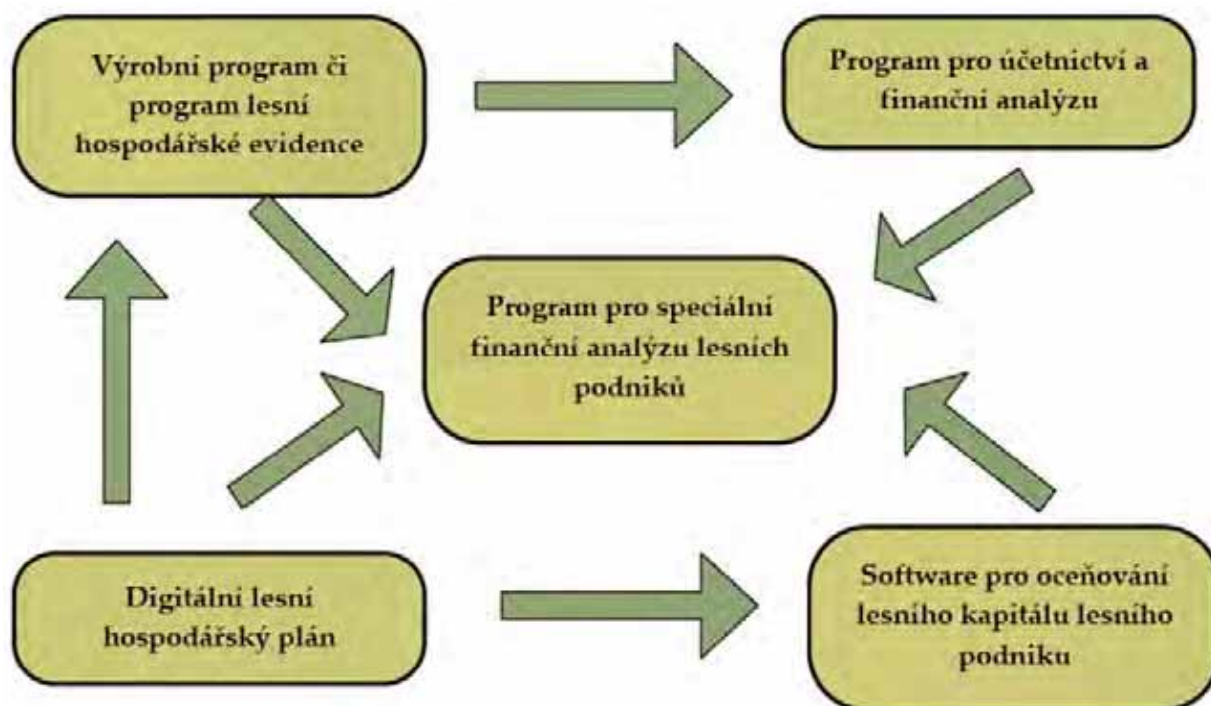
Speciální finanční analýza lesních podniků je postavena na principu propojení třech základních informačních databází obhospodařování lesních majetků: První informační databáze je účetnictví lesního podniku, resp. software v oblasti účetnictví a finanční analýzy, který podává obraz finančního hospodaření lesního podniku. Druhá informační databáze je lesní hospodářský plán, který podává údaje o stavu lesa a zahrnuje závazná a doporučující ustanovení tohoto plánu. Třetí informační databáze je lesní hospodářská evidence, která je vedena speciálním lesnickým softwarem či jiným výrobním programem. Podává informace o lesnických činnostech a plnění lesního hospodářského plánu.

Již v současnosti je technicky proveditelné vytvoření komplexního softwarového produktu, který by tyto tři informační databáze propojoval, či dokonce v sobě obsahoval.

Uvedený model softwarového propojení těchto programů a jejich informačních databází by umožňoval lesnímu podniku automatické vypracování navržené metodiky speciální finanční analýzy lesních podniků.

DISKUSE

Lze předpokládat, že předkládaný návrh může obsahovat i některá kontroverzní témata, přístupy a stanoviska, která nejsou dnes v lesnickém sektoru těmi oblíbenými a většinovými. Práce používá čistě ekonomický pohled na obhospodařování lesních majetků v době, kdy se sice začíná zdůrazňovat ekonomická životaschopnost a konkurenceschopnost lesních podniků, ale také kdy se klade čím dál vyšší důraz na celospolečenské funkce lesů. Snaha o zpracování čistě ekonomického pohledu a ekonomických zájmů vlastníka lesního podniku otevírá citlivé téma lesnictví a využívání obnovitelných přírodních zdrojů. Pro zajištění trvale udržitelného rozvoje ekonomické životaschopnosti a konkurenceschopnosti lesních majetků a podnikatelských subjektů v lesním hospodářství je však toto téma aktuální a potřebné.

Obr. 1.

Návrh komplexního software pro automatické výpočty speciální finanční analýzy lesních podniků

Proposal for a comprehensive software for automatic calculation of forest enterprise special financial analysis

Tento návrh metodiky speciální finanční analýzy lesních podniků je zpracováván formou určité hypotézy. Je to jen jeden z mnoha úhlů pohledu a názorů na tuto problematiku, což může v některých částech vyznívat jednostranně. Některé výroky a formulace vyznívající jako tvrzení jsou platné v rámci této hypotézy, která bude v dalším výzkumu ještě dále ověřována.

Tato práce staví metody speciální finanční analýzy lesních podniků na ocenění lesního kapitálu a na ocenění obslužného kapitálu. Lesní kapitál je možné vyjádřit úřední nebo tržní cenou, obslužný kapitál je možné vyjádřit účetní hodnotou nebo tržní cenou. Stanovení úřední ceny lesního kapitálu lesního podniku a stanovení účetní hodnoty obslužného kapitálu lesního podniku je středně pracné a přitom metodicky přesně dané. Stanovení tržní ceny lesního kapitálu a stanovení tržní ceny obslužného kapitálu je hodně pracné a přitom metodicky nejednotné a obtížnější. Zpracování metodiky speciální finanční analýzy lesních podniků vychází z toho, že vědní obor oceňování lesa umí odborně všechny tyto ceny stanovit.

Návrh metodiky speciální finanční analýzy byl zpracováván v průběhu let 2005 - 2008, ke konci tohoto období se stala v České republice aktuální problematika ohledně možnosti vést lesní porosty v účetnictví lesního podniku jako součást aktiv ve formě tzv. ocenění biologických aktiv. V zahraničí již fungují různá zohlednění v účetnictví, např. tzv. irský či švédský model (podle ústního sdělení, DOMES 2008). Problematika ocenění biologických aktiv v účetnictví lesního podniku není součástí tohoto příspěvku.

V současné době byla již tato metodika speciální finanční analýzy lesních podniků zpracována a ověřena na třech vybraných lesních podnicích. Zpracované ukazatele speciální finanční analýzy lesních podniků byly následně porovnány a vyhodnoceny s tradičními ekonomickými ukazateli obhospodařování lesních majetků a s ukazateli standardní (běžně všeobecně používané) finanční analýzy podniků. Z důvodu omezeného rozsahu tohoto článku bude metodika zveřejněna podrobněji v dalším samostatném příspěvku.

ZÁVĚR

Z porovnání ekonomické teorie a praxe lesního hospodářství vyplývá, že od roku 1989 je vyvíjen intenzivní tlak, aby se ekonomika lesnického provozu rychle a intenzivně přizpůsobovala okolnímu tržnímu prostředí a globálním ekonomickým tlakům. Pod tímto tlakem se může ekonomika lesního hospodářství vyvíjet rychleji než ekonomická teorie lesního hospodářství. To může způsobovat rozdíly v teoretickém a praktickém pohledu na ekonomickou stránku obhospodařování lesních majetků. Lesnická ekonomická teorie by přitom měla vycházet z reality lesnického provozu a jejím požadavkům se snažit co nejvíce přiblížit.

Lesnický sektor České republiky je poměrně konzervativním a tradicionalistickým odvětvím lidské činnosti. Zažité způsoby myšlení a přetrvávající přístup z minulosti komplikují modernizaci lesnictví a lesního hospodářství. Přitom současné podnikatelské okolí je charakteristické svoji globalizací, propojováním a rychlým vývojem v mnoha oblastech. A to samozřejmě vyvíjí silné tlaky na neustálé přizpůsobování se a modernizaci všech odvětví včetně lesního hospodářství.

Pro zajištění ekonomické životaschopnosti a konkurenceschopnosti lesních podniků je třeba přistupovat k lesu jako ke kapitálu, který vlastníkovvi může přinášet očekávaný ekonomický zisk. Ne tedy pohledem pouze lesního správce, který nemusí být spokojený s finanční odměnou za svoji práci, pokud si sám na sebe nevydělá. Nelze předpokládat a vyžadovat, aby vlastníci lesních majetků v demokratické společnosti byli pouze altruisté, kteří hospodaří v lese, a tím uskutečňují ekonomickou činnost, pouze z důvodu kladného vztahu k životnímu prostředí a okolní společnosti, a to jak v případě soukromých vlastníků, obcí tak i státu.

Tento příspěvek se pokouší pro tento úhel pohledu na ekonomiku lesního hospodářství, kdy se v rámci příslušného legislativního rámce lesní podniky snaží o co nejlepší ekonomickou životaschopnost a konkurenceschopnost zpracovat návrh metodiky speciální finanční analýzy, která by umožňovala přesněji a objektivněji posuzovat kvalitně, odborně a zodpovědně čistě po stránce ekonomické lesní majetek, který je lesním podnikem obhospodařován. Tržní tlaky a zájem lesnického provozu jsou shodné s tímto přístupem k ekonomice lesních majetků, proto je žádoucí zkusit vykročit vědeckým přístupem tímto směrem.

LITERATURA

- Akční plán EU pro lesnictví. 2006.
 HINDLS R., HOLMAN R., HRONOVÁ, S. 2004. Ekonomický slovník. Praha, Nakladatelství C. H. Beck: 519 s. ISBN 80-7179-819-3.
 Deklarace vídeňského summitu pro život lesů. 2003.
 Pracovní verze NLP II. 2006.
 SEBERA J. 2004. Oceňování lesa. Brno, MZLU: 114 s. ISBN 80-7157-818-5.
 ŠIŠÁK L. 2005. Návrh kalkulace ekonomické újmy a kompenzace z omezení hospodaření v lesích. In: Sborník z Mezinárodní vědecké konference Financovanie 2005 Lesy – Drevo. Zvolen: Technická univerzita. ISBN 80-228-1520-9.

Internetové zdroje:

- <http://www.foresta.cz/>
<http://www.mvcr.cz/sbirka/>
<http://www.uhul.cz/>

ECONOMICS OF FOREST PROPERTIES MANAGEMENT

SUMMARY

This work deals with a methodology proposal of forest enterprise financial analysis which could determine, more exactly and objectively than other methods, the quality, proficiency and responsibility of forest property management, regardless different production, natural and stand conditions. The methodology is important for improving the viability and competitiveness of forest enterprises and for securing sustainable development in the Czech Republic.

Based on traditional understanding of forest management economics this work treats and assesses Czech and foreign dissertations which approach the problems of objective assessment of forest properties management from the economic point of view. The basic theoretical information of commonly used financial analysis methods is presented.

The special financial analysis of forest enterprises differentiates the so-called forest capital of forest enterprise, represented by forest – i. e. forest land and forest stand – and then the so-called utility capital of forest enterprise, which is represented by the capital necessary for forest management, i. e. the capital of forest enterprise without the forest. The total forest enterprise capital is formed as a total of forest and utility capital of forest enterprise. The forest capital of forest enterprise can be expressed by book value or market price. The valuation of forest and utility capital of a forest enterprise means financial quantification of economic potential of forest enterprise capital at the given conditions. The work uses the so-called forestry adjusted result of management to total of the forest enterprise before taxation, which eliminates any so-called optimization of management results, which appears due to unintended or deliberate failure to balance individual annual forestry activities, taking into account any compensation for economic damage as well as use of any profit to increase the valuation of the forest enterprise capital or a reduction in the valuation of forest use of forest enterprise capital in favour of an increase in profits (reduction).

The special financial analysis of forest enterprises is represented by indicators on the basis of capital profitability which apply economic result of forest enterprise adjusted to forestry conditions to particular types of forest enterprise capital (forest, utility, total), by indicators on the basis of labour effect which apply economic result of forest enterprise adjusted to forestry conditions to converted staff number and by indicator combining capital profitability and labour effect.

Recenzováno

ADRESA AUTORA/CORRESPONDING AUTHOR:

Ing. Josef Lenoč, Ph.D., Ústav lesnické a dřevařské ekonomiky a politiky, Mendelova zemědělská a lesnická univerzita
Zemědělská 3, 613 00 Brno, Česká republika
tel.: 545 134 076; e-mail: josef.lenoch@seznam.cz